

Česko-lužický

Ročník XX
Číslo 10 / říjen 2010

věstník

Ja mam lubku z Bageńca

F C F

zpěv

1. Ja mam lub - ku z Ba - geń - ca, ta ma flaš - ku pa - leń - ca.
Já mám mi - lou z Ba - hen - ce, li - bu - je si v pá - len - ce.
2. Ja mam lub - ku z Mu - ža - kowa, ta jo ce - le tu - ba - kowa.
Já mám mi - lou z Mu - ža - kowa, ta je ce - lá ta - bá - ková.
3. Ja mam lub - ku z Kru - mla - wa, ta jo pra - wa tu - mla - wa.
Já mám mi - lou z Kru - mlo - va, ne - ní prá - vě chá - pa - vá.
4. Ja mam lub - ku z Bu - dy - šyna, ta ma do - ma ma - leť syna.
Já mám mi - lou z Bu - dy - šína, ta cho - vá na ru - kou syna.
5. Ja mam lub - ku z Mi - lo - raza, ta mi da - la za bim raza.
Já mám mi - lou z Mi - lo - raze, ta mi da - la za pe - níze.

a tempo C F C F B F

Ach mój jej, ach mój jej, co mi taj - ka lub - ka dej?
Pa - li - ce du - bo - vá a k če - mu hol - ka ta - ko - vá?

F C F C F

Ach mój jej, ach mój jej, co mi taj - ka lub - ka dej?
Pa - li - ce du - bo - vá a k če - mu hol - ka ta - ko - vá?

Záznam lidového tance z Miłoraze pořízený Adolfem Černým (Časopis Maćicy Serbskeje, rok 1888, strana 87n) a Arnoštem Mukou (ČMS 1889, s. 74n) vyšel upraven v sešitě *Ach, rozmilona lubka moja. Spěvy ze Slěpego a hokolnych wsow* (LND 1989). Letos v srpnu píseň nacvičila a dvakrát veřejně zahrála dudácká hudba pražského národopisného souboru Kytice řízená Milenou Kmentovou. Podnětem bylo nadcházející Setkání lidových muzik 6. listopadu v kulturním domě Vltavská s námětem Humor v lidové písni.

R-I

BJEZ WČERAWŠEHO DNJA NJEJE JUTŘIŠEHO

Timo Meškank wo dojimawej krokawje

W druhej potojcy 1950tych lět je spisowacela Ilju G. Erenburga raz žurnalist wopytał. Je dyrbjał chwilu w małym bydlenju na hosćićela čakać, w bydlenju, kotrež pomjenowa za swój čas Aleksandr A. Fadejev poslednju baštu formalizma. Před čakacym žurnalistom wisaše na scěnje originalna litografija, kotruž bě Pablo Ruiz Picasso zhotowił. Zwobraznjena bě wulka krokawa. Po chwilce čakanja je Erenburg žurnalista na rozmołtu prosył, ale tón njeje so z městna hibnył. Wón woprašuje so spisowacela: „Što da je to?“ Erenburg wotmołwi: „Njerozumijeće tomu? To je ameriski imperializm.“ Krokawa wupadaše dojimawa. Wobličo wopytowarja so rozjasni a wón praji: „Woprawdže, kak derje je to namolowane.“ Erenburg pozdžišo wo tym Picassey rozprawješe, kiž jemu zapřečiwi: „Maš prawje. Dyrbiš čłowjekej pomhać, dyrbiš jemu kluč dać. Dyrbiš jemu pomhać, zo by kluč namakał.“

Za to, zo bychu serbscy džěławi prawy kluč do rukow dóstali, je Zwjazkowe předsydstwo Domowiny, wotrijad kubtanje, w přenjejoj potojcy 50tych lět někotre rjady brošurkow a knižkow wudało. Mjez nimi bě rjad Knihownička Domowinskeho kubtanja a rjad Dokumenty a materialije. Džensa bychmy wušće spisy jako agitatoriske pamflety woznamjenjeli. Kak a hač su so tehdy wot serbskich čitarjow přiwzali a recipowali, njehodži so hižo zwěsćić. Třeća brošurka z rjady Knihownička Domowinskeho kubtanja bě wěnowana aktualnej politice, konkretnje pozdatnemu wozrodženju fašizma w nawječornej Němskej. Pod začišćom džěłacerskeho zběžka 17. junija 1953 zdaše so być na městnje, serbskemu publikumej pozadk podawkow wujasnjeć. We wotrězku Bandića, kotřiž jednachu w nadawku Adenauera a Kaisera piše so wo nim: „Dołhi čas běchu zapadne spionažne centrale přihotowali džen ‚X‘. Zapadne nowiny stajnje wozjewjachu ‚plany‘ za dobyće Němskeje demokratiskeje republiki. My džensa wěmy, što woni chcychu přez džen ‚X‘ docpěć, ničo druhe hač wozrodženje němskeho imperializma tež w našej domiznje. Za nas Serbow by to woznamjenjało znowa surowe nacionalne potłóčowanje, zakaz wužiwanja našeje maćernej řeče w zjawnym žiwjenju, w šuli a tež w božim domje.“ Bohudžak k tomu njedónđe, móht džensa njewoblakowany čitar zdychnyć. („Z pomocu Sowjetskeho wójska a našeje ludoweje policije smy (!) dnja 17. junija 1953 wšě fašistiske prowokacije wuspěšnje zbil“, piše so někotre strony dale. Krokawa pod mjenom zapadoněmski fašizm je so wuspěšnje porazyła.

Krótko do zběžka je politběrow Centralneho komiteja SED 9. junija 1953 t. mj. nowy kurs wudžětał, kiž knježerstwo dwaj dnjej po tym wobzamkny. Džiwajo na napjatu situaciju w kraju naćisny so rjad naprawow, zo by so zwrěšćenju NDR zadžěwalo. Po nich je so měł natwar socializma spomalec a bój přečiwo małym předewzaćelam, buram a cyrkwi zlahodnjeć. Zdobom přilubi so, zo so zjawna kritika dowola a w nowinach prawdže wotpowědnje rozprawja. Na 7. schadźowanju Zwjazkowego předsydstwa Domowiny w Budyšinje su so tež za džěławosć narodnej organizacije Serbow nowe džěłowe směrnicy postajili. Kaž na stronскеj a statnej runinje tak w Domowinskich gremijach na personalne změny njemyslachu, ale skerje na populistiske přizwolenja, kiž hodžachu so pod skrućenymi mócnarskimi poměrami zaso cofnyć. Kurt Krjeńc tole w swojej narěči wobkrući: „Hdyž w zařiznych tydženjach zaklinča druhdy žadanje za ‚wosobinskimi změna-

mi‘ w Domowinje, potom dyrbimy sej wobhladać tych, kiž to žadaja. Jedyn z nich bě Wilhelm Arndt z Bórkow. Nječam dale wo jeho džěławosći jako Domowinski ‚funkcionar‘ rěčeć. Kóždemu je znate, zo bě Domowina w lěće 1949 nuzowana, jeho z funkcije wuswobodzić. Pokazuju jenož na jeho zadžěrženje dnja 17. junija. Tehdom njeznaješe W. Arndt-Bórkowski ničo nuznišeho, hač džěłaceryjow namołwjeć a našćuwac k stawkowanju přečiwo našemu knježerstwu. Na žadanje tutych ludźi so njestanu žane wosobinske změny w Domowinje. Štož nastupa nowy kurs Domowiny, ma so tež wón po nowym kursu našeho knježerstwa a našeje republiki, w kotrež pak budže dale rozsudny wliw wukonjeć džěławy lud pod nawodom džěłacerskeje klasy.“ Wubranka džěłacerskeje klasy wšak bě strona, a jako nawjedowacy člon strony postaji Krjeńc, dokal w Serbach kara dale poběhnje. „Na prašenje za nowym kursom Domowiny wotmołwamy jasnje, zo tutón hižo nihdy njebudže kurs stareje Narodnej rady.“ Krokawa pod mjenom Narodna rada bě dawno hižo poražena. Najebać to služeše jako trašidło do kónca knježstwa, knježstwa wubranki džěłacerskeje klasy.

Něchtóžkuli je po wozjewjenju noweho kursa lubjenja knježerstwa postownje brał a so z tym do kopřiwow sydnył. Błažij Nawka zwěri sej na schadźowance 23. awgusta 1953 w Malešecach nabožnu a narodnosnu politiku stata, strony a Domowiny šwikać a rozprawnistwo wo tym w serbskich medijach jednostronske pomjenowac. Konformnym stronjanam w Serbach služeše wón z tym do kónca lěta jako bobak, kotremuž móžachu reakcionarow, fašistow, imperialistow nadawac. Započatk scini Hinc Šewc na schadźowance, jako namjetowaše, zo so w kónčnej rezoluciji přinošk Nawki zasudzi. Přistodženja wuwjercholichu w nastawku Jana Kubicy „Što nětko měniš, towaršo?“, wozjewjeny spočatk nowembra 1953 w časopisu Chorhoj měra. Awtor wumjetowaše Nawce njedzak napřečo českosłowakskemu džěłaceryj, kiž je jemu pječa studij w susodnym kraju zmóžnił. K jeho kritiskim słowam na schadźowance wo pobrachowacej nabožinskej swobodze w realnym socializmje Kubica wuwjěže: „Bł. Nawka chce druhu towaršnostny porjad, – nic socialistiski, dokelž so po jeho mjenjenju socializm a nabožina njeznjesetej. To potakim rěka, zo žada znowa kapitalistiski porjad, to rěka, zo sej přeje samsnych imperialistow a fašistow, kiž chcedža znowa w svojich koncentraciskich lěhwach morić komunistow a druhich dopředkarskich čłowjekow, – tež Serbow, kiž chcedža nam znowa našu maćeršćinu zakazać a naše narodne drasty wotstronić, zlikwidowac tež naše drohe pěsnje Zejlerja, Čišinskeho a druge kulturne namřewstwo. To rěka, zo sej njepřeje naš darmotny studij, ale zo bychmy hewak něhđze jedyn po druhim slakali.“ Krokawa bě mjeno dóstala, a móže so na te wašnje lěpje přimac. Hač pak bě tehdy wjetšina Serbow tutón kluč za wuložowanje swojeje woprawdžitosće přiwzala? Prawdžepodobnje, zo nic.

Słowniček: dojimawy – dojemny, jímavý; krokawa – ropucha; woblakowac – poskvrniti, zatížiti; zbić – rozbiti, likwidowati; přizwolenje – povolení, ústupek; wosobinski – osobní, personální; wuswobodzić – uvolniti, zbawiti; wubranka – reprezentace, představitelka; lubjenje – slib; šwikać – šlehati, kárati, pranýřowati; přistodženje – nactiutrhání, očerňování; slakac – scipati

 NOVINY

Z DOMOVA

Projekt Městská knihovna Varnsdorf – Setkávání přes hranice dospěl k dalšímu významnému mezníku - otevření stálého **kontaktního místa pro Lužici** přímo v budově varnsdorfské knihovny. Že šlo o událost významnou, dotvrzuje účast řady osobností veřejného života na slavnostním otevření 4. září: starosta města Josef Poláček (představitel hlavního partnera projektu), po-

slanec Evropského parlamentu Jaromír Kohlíček, předseda Svazu srbských umělců Benedikt Dyrlich (vedoucí saského projektového partnera), zástupce Domowiny pro zahraniční záležitosti Jurij Luščanski, předsedkyně Školského spolku Ludmila Budarjowa a také členové městského zastupitelstva Vladimír Reiber, Zdeňka Vajsová a Josef Zbihlejš. První tři jmenovaní kromě slova na uvítanou přestříhli zelenou pásku, a tak pozvali veřejnost k prohlídce místa. Je třeba zmínit velmi srdečné a emotivní vystoupení národního básníka Bena Budara, který přivezl pozoruhodný dar: kámen z původní budovy budyšínského Srbského domu, zničené-

ho na konci války. Zajímavé bylo také občerstvení, které čekalo na účastníky po skončení oficiálního programu: neslo se zcela ve stylu národního jídla Lužických Srbů, tedy *pomazka z korkami* (chleba se škvarkovým sádlem a výbornými sladkokyselými okurkami).

Kontaktní místo je v provozu pro veřejnost od pondělí 6. září. Jeho úkolem je zpřístupnit veřejnosti informace o Lužici, Srbech a jejich kultuře. Nabízí půjčování srbské literatury, jak naučné, tak i beletrie, ve fondu jsou také hudební nosiče a periodika. K dispozici je rozsáhlá nabídka informačních brožur a propagačních materiálů vydaných jak ve Svobodném státě saském, tak na české straně, včetně publikací vydaných městskou knihovnou. Návštěvník zde také může získat aktuální kontakty na nejdůležitější instituce Srbů v Budyšině a v České republice a samozřejmě informace o všech akcích pořádaných v rámci projektu.

Styčné místo je rozděleno do dvou částí, z nichž přední je přístupná veřejnosti a zadní slouží jako pracoviště české části projektu. Letos se počítá s vydáním dvou publikací, uskutečněním dvou koncertů a literárních čtení, několika přednášek pro střední školy a otevřením dvou výstav. První z nich představí dílo malířky Isy Bryccyny, druhá bude zachycovat vše podstatné, co bychom měli o Srbech vědět.

Projekt byl odstartován 1. dubna a bude pokračovat do konce března 2013. Jeho následná udržitelnost je minimálně dalších pět let. Realizaci významně spolufinancuje Evropská unie z Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF): „Investice do vaší budoucnosti“ v rámci programu Cíl 3 / Ziel 3. Podrobnosti o kontaktním místě a celém projektu naleznete na <http://www.mkvdf.cz/index.php/o-projektu>.

Milan Hrabal

Ve slavnostním duchu se nesl XIV. ročník **Svátku lužicko-srbské poezie** ve Varnsdorfu. Navazoval totiž přímo na otevření kontaktního místa evropského projektu česko-lužické spolupráce v sobotu 4. září. Poté, co se účastníci akce seznámili s provozem kontaktního místa a připili na jeho úspěch, přešli do nedalekého sálku knihovny, aby zde společně prožili pořad hudby a poezie. Vystřídali se v něm se svými básněmi čeští a lužičtí autoři, kteří vystupovali už v lužické části festivalu: mladá nadějná básnířka a redaktorka časopisu *Almanach Wagon Jitka N. Srbová*, oproti ní zkušený „harcovník“ novinář-organizátor kulturních projektů Benedikt Dyrlich nedávno oceněný saskou medailí, literární vědec Ivo Harák dlouhodobě působící na UJEP, básník a publicista ve výslužbě Beno Budar. Učitelka Wórša Wićazowa vystoupila s ukázkami z dětské divadelní hry *Koblížkova cesta*. Milan Hrabal – spiritus agens večera i celého projektu – přečetl svoji básnickou reflexi nedávného pobytu v Lužici v době katastrofálních povodní. Za debutující děčínskou básnířku Alici Prajzantovou, která nemohla z technických důvodů přijet, přečetl její text Antonín Kříž, který čtení pro vyladění ovzduší oživil zpěvem. Četlo se česky a srbsky. Hudbou doprovázela folklórní skupina *Sprjewjan*. Bylo milé, že se mezi vzácnými hosty akce zúčastnily dvě z místních Lužických Srbek. Vlastně se dá říci, že vše proběhlo v příjemné, téměř domácké atmosféře.

Radek Čermák

Sedmdesát posluchačů přišlo 11. září na volfartický koncert *Srbského mladžinského chóru* k poctě **Bohumila Malotína**. Smíšený sbor, který zkouší jednou až dvakrát měsíčně v Pančicích, přednesl lidové písně srbské, české a jinoslovanské, výňatek z oratoria *Nalěco* i skladby novodobých rytů, například žertovnou *W kraju mytow*. Při nich zpěváci i posluchači okřivali nejvíce. Tečku za hodinovým vystoupením udělal dirigent Tomáš Kola hrou na chrámové varhany. K slavnostní náladě přispěla malebná kostelní výzdoba, lidové kroje katolických Srbek a slunečné počasí. Prach na zadních lavicích dával znát, že takové množství lidu se ve svatyni neschází často. Úvodní řeč proslavil Jurij Šolta, závěrečnou Ladislav Smejkal.

R-I

Z HORNÍ LUŽICE

14. srpna se pod holým nebem uskutečnila premiéra divadelní hry *Via regia woła* k tisícím narozeninám biskupa Bena, apoštola Srbů. Na farské louce v Chrosćicích ji představilo 180 ochotníků. Hru napsali Jurij Špitank a Pětr Zahrodnik; režíroval Tomáš Cyž.

15. srpna se konal již tradiční koncert sboru **Meja** v Radworu před kostelíkem. Kromě písní z Horní a Dolní Lužice zazněly i skladby české. Zpěv doplnilo vystoupení Smjerdzacké taneční skupiny. Kromě domácích koláčů a kávy čekalo na zájemce krásné slunečné počasí a možnost prohlédnout si starý kostelík zevnitř.

David Lenk

(NC 34) Zástupci **Domowiny a Vattenfallu** na společném setkání ve Slepém zveřejnili, jaký je stav srbských projektů, na které přispívá Vattenfall. Podpora je poskytována již třetím rokem v oblastech Horní a Dolní Lužice postižených povrchovým dolováním. Výše poskytnuté částky nebyla zveřejněna. Bylo zdůrazněno, že projekty nesmí přejímat úkoly ani odpovědnost obcí a *Zatožby*

za *serbski lud*. Na setkání byla představena brožurka, která obsahuje přehled projektů, které se uskutečnily nebo dále probíhají. Na Slepsku je například podporována školka *Witaj*, Srbské kulturní středisko nebo folklórní soubor. Spor mezi Domowinou, která chce chránit srbské vsi, a Vattenfalle, který hodlá dále těžit hnědé uhlí, trvá. Místo nepřátelství však nastoupilo více spolupráce.

(SN 3. 9.) V Smolerově knihkupectví v Budyšině měla premiéru trojjazyčná básnická sbírka básničky **Lenky** nazvaná „wokognuša nimjernosci – wokomiki wěčnosće – augenblicke der ewigkeit“. Kniha vyšla v horní a dolní lužické srbštině a němčině. Trojjazyčné vydání má být výrazem tolerance mezi Srby a Němci. Premiérového večera se zúčastnilo téměř třicet zájemců o poezii.

(SN 6. 9.) **Dnů Saska** se účastnili zástupci Lužických Srbů. Prezentovala se zde župa Domowiny „Michał Hórnik“. V průvodu konaném v Kamenci vystoupilo sedm tančících párů a vůz chróscických hudebníků. Pozornost vzbudilo i vystoupení mužského choru *Delany*, které pochválil i saský ministerský předseda Stanisław Tilich.

(SN 10. 9.) **Předsednictvo Domowiny vyslovilo nedůvěru dvěma členům prezidia** Benediktu Dyrlichovi a Ludmile Budarjové a pozastavilo dočasně jejich činnost v orgánech Domowiny. Důvodem vyslovení nedůvěry na mimořádném zasedání konaném ve Wojerecích je podezření, že poškodili zájmy Domowiny, když na konci července připojili své podpisy pod otevřený dopis Kita Lorence požadující více transparentnosti v činnosti Nadace pro lužickosrbský národ.

(SN 13. 9.) Žáci Srbského gymnázia v Budyšině opět prokázali velmi **dobré znalosti češtiny**. Na druhé saské bohemiádě v Žitavě získali mezi 45 účastníky jedno první, čtyři druhá a dvě třetí místa. Nejúspěšnějším mezi mladými Srby byl Petr Kmječ. Své jazykové znalosti dokazovali účastníci ve dvou „disciplínách“. Jednak prezentovali poster, jednak hovořili se žáky základní školy z českého Hrádku nad Nisou.

(SN 14. 9.) **Loutkové divadlo** budyšínského Německo-srbského národního divadla oslaví letos 50 let. Na oslavy jubilea, jejichž partnerem je i Jazykové centrum *Witaj*, se chystá celá řada akcí, mj. výstava a týdenní oslavy, na něž jsou pozvána všechna čtyři další loutková divadla ve Svobodném státě Saskem. Na velkou scénu plánuje divadlo v nadcházející sezoně 24 premiér z toho šest srbských.

Kurzy lužické srbštiny Jazykového centra *Witaj* se ukazují jako úspěšné. Navštěvují je převážně rodiče, kteří nejsou Srbové a kteří posílají své děti do srbské školy či školky. Momentálně běží v Pančičích-Kukowě a v Kulowě. V prvním mají 7 a ve druhém 12 účastníků.

Z DOLNÍ LUŽICE

(NC 33) Ještě ve druhé polovině 19. století náležel **Zlý Komorow** a okolí k jádru lužickosrbské sídelní oblasti. Srbsky se tu již nemluví, slovanská minulost je téměř zapomenuta. Lidé ztrácejí vazbu se svými předky, se svými kořeny. 15. srpna, poprvé po 129 letech, ve Zlém Komorowě zazněla srbština při bohoslužbě! Asi 60 účastníků ze Zlého Komorowa, Chotěbuze,

Dešna a dalších míst se modlilo srbsky Otče náš, vyslechlo v srbštině evangelium, zpívalo střídavě srbsky a německy. Po bohoslužbě při setkání místních věřících s hosty se ukázalo, že někteří ze starších obyvatel Zlého Komorowa ještě srbsky mluví. S nápadem uspořádat srbsko-německou bohoslužbu přišel Günter Paulisch, který z této oblasti pochází a jehož předci byli Srbové. Nyní usiluje o to, aby se spojení s minulostí obnovilo. Zároveň byla 11. srpna v Komorowě otevřena výstava se srbskou tematikou. První část výstavy, přinášející podstatné údaje o řeči, kultuře a dějinách Srbů, připravila *Serbska kulturna informacija* v Chotěbuzi. Autorem druhé části je Werner Měškank z chotěbuzského *Srbského muzea*; tato část je věnována vývoji srbského písemnictví. Andreas Friedrich, zlokomorowský starosta, který se účastnil slavnostního zahájení výstavy, prohlásil, že netušil, jak mnoho Srbů zde žilo a že jejich jazyk byl tolik potlačován školou i církví.

(NC 35) Ralf Christoffers, braniborský ministr hospodářství a evropských záležitostí navštívil 23. srpna oblast mezi Chotěbuzí a Gubinem, kde se uvažuje o otevření nového **povrchového dolu Janšojce-sever**. Návštěvu připravili zástupci občanských sdružení a obce Derbno. Po prohlídce vsí a krajiny následovala diskuze. Tě se účastnili nejen místní obyvatelé, ale také lidé z okolí Bezkowa a dalších končin, kde se má pod zem ukládat oxid uhličitý, skleníkový plyn, který se uvolňuje při spalování uhlí. Přicestovali i zástupci sdružení z polské části Lužice. Stěžovali si nejen obyvatelé tří vsí v oblasti Derbna, kterým hrozí úplné zrušení, ale také lidé, kteří budou po desetiletí žít v blízkosti povrchového dolu. Bagry se mohou přiblížit až na vzdálenost 150 m od obydlí, okolní krajina i cesty zmizí, spodní voda se ztratí. Ministrova slova rozčilené účastníky neuklidnila. Vícekrát opakoval, že zatím nic není rozhodnuto a že proces plánování bude probíhat demokraticky. Bylo znát, že lidé již ztratili důvěru v politiky a jejich sliby. Zřetelná byla soudržnost mezi ohroženými lidmi z různých oblastí, která se vytvořila během dlouhého zápasu proti povrchovému dolování.

(NC 36) Na konci srpna proběhla v Gubini **módní přehlídka** pod názvem *Serbski modern*, která se inspirovala dolnosrbskými kroji. Předváděné oděvy připravily studentky z Berlína. Na projektu se podílí i Domowina a Založba za *serbski lud*. Oděvy budou vystaveny na řadě dalších míst, například v Grodku, Baršci a Dešně. Jeden z ohlasů zazněl od Stefanie Krawojc, pracovnice Srbského institutu: u některých modelů byla inspirace kroji zřetelná, u jiných však vůbec. Modely byly připraveny pro mladé moderní stíhlé ženy a je otázkou, zda takovou módu přijmou i obyvatelky vsí.

(SN 9. 9.) V chotěbuzském Srbském muzeu proběhl 24. lužickosrbský stůl, v jehož rámci diskutovali místopředseda Domowiny Pětš Pětřík a zastupující jednatel Domowiny Harald Koňcak. Diskuze se týkala **právního postavení Domowiny**. V současné situaci nemá totiž Domowina takový právní status, aby mohla vystupovat jménem srbského národa jako celku, přestože by takové postavení mít měla.

**Ze Serbských nowin podal Josef Šaur
z Nowého casniku Miloš Malec.**

Jens Henker, Tilo Schöfbeck, Uwe Weiß: *Slawen und Deutsche im Hochmittelalter östlich der Elbe*. Habelt, 366 stran, Bonn 2008.

Swazek obsahuje texty tří magisterských diplomových prací, obhájených nově na Humboldtově universitě v Berlíně. Díky starším i novým archeologickým výzkumům můžeme nahlédnout do světa Polabských Slovanů jinak než prostřednictvím známých písemných pramenů – přibližují nám svět obyčejného vesnického obyvatelstva, jeho každodenní život a jeho vztah ke krajině, v níž

žilo. Zde se s ním však setkáváme ve chvíli, kdy jeho svět již zanikal, rozpadal se pod tlakem německé kolonizace, která měnila jeho strukturu a také postavení původních obyvatel.

J. Henker se v práci *Archäologische Dorfkernuntersuchung* (Archeologický výzkum historických jader vesnic) zabývá vývojem sídel v okresech Barnim a Märkisch Oderland v procesu německé kolonizace původně slovanských krajů na východě dnešního Německa ve 12. a 13. stol. Samostatně sleduje vsi slovanského původu, mj. ve vazbě na hradisko, a vsi nově založené německými kolonisty, jako zvláštní jev pak dvojice vsí (typ Velký/Malý, ale také *Wendisch/Deutsch*), vsi uváděné v písemných pramenech jako *villa slavica*, rybářské vsi a jejich vztah ke slovanskému

osídlení. Dokumentuje procesy přesouvání a zanikání vsí i vývoj místních jmen. Na základě konfrontace archeologických a písemných pramenů se postup kolonisace jeví tak, že zatímco tažení Pomoranů v l. 1178–1180 proti Wettinům a Magdeburku (pravděpodobně na žádost správního knížete Jaksy z Kopníku o pomoc) nenarazilo na vážnější německý odpor, již koncem 12. stol. se sem šíří moc Askánců a pak Wettinů, kteří zde začínají zakládat vesnice. Kolonisté přicházeli podle keramiky z jihu, a to z více míst. Velká část vsí byla založena během 1. poloviny 13. stol., kdy kolem r. 1230 přešlo pod askánskou vládu celé toto území.

T. Schöffbeck věnoval práci *Das Land Sternberg im Mittelalter (7.–13. Jh.). Genese einer Kulturlandschaft im Gebiet der Warnower* (Území Sternberska ve středověku /7.–13. stol./). Vznik kulturní krajiny na území slovanského kmene Varnů) vývoji historického regionu východně od Zvěřína od příchodu Slovanů v závěru 7. stol. (spadá sem i známá lokalita Groß Raden) až po plné ovládnutí německými kolonizátory kolem poloviny 13. stol. Zabývá se otázkou, nakolik lze mluvit o kontinuitě osídlení. Kolonizaci 13. stol. v jednotlivých sídelních komorách sleduje opět na základě pramenů archeologických, písemných i toponomastických, zvláště pozornost patří budování farní organizace, kde přistupují hojně a dobře dochované původní stavby kostelů (včetně krovů, potřebných pro přesné dendrochronologické datování) jako další kategorie pramenů.

U. Weiß (*Die slawische Besiedlung im Müritzgebiet und ihr Einfluß auf die deutsche Landesgliederung* – Slovanské osídlení okolí jezera Müritz a jeho vliv na německé správní dělení země) posouvá zájem zpět k jihovýchodu, na někdejší území kmene Moričanů. Práce je bohatě vybavena mapami, které znázorňují postupné přibývání archeologických nálezů a jejich různé druhy, přírodní podmínky, vývoj osídlení, archeologické nálezy na území jednotlivých obcí na podkladě historických map. Výpovědi různých typů pramenů (písemné, archeologické, místní jména) se ukazují být v souladu. Autor sleduje vznik a vývoj raně středověkých sídelních komor ve vztahu k přírodním podmínkám, podařilo se mu odhalit poměrně pravidelnou síť místních center, rekonstruovat pravděpodobné směry dálkových cest a přesněji vymezené moričanské území.

Čtěte také: L. Hrabová: *Stopy zapomenutého lidu*, České Budějovice 2006.

Z. Bláhová-Sklenářová

Spěwarske za ewangelskich Serbow. LND, 576 stran, Budyšin 2010.

Kancionály tradičně bývaly (a dosud ještě mnohde jsou) jedním z klíčových nositelů národní a jazykové kultury. V míře ještě větší to platí o národech malých a malinkých: u nich byl zpěv duchovních písní často nejdůležitějším způsobem manifestace jejich náboženské a národní identity. Ostatně, národní a náboženská identita jsou v jistém smyslu spojitě nádoby: patří k intimnímu *řádu srdce*, řádu, který spojuje věci časné (tj. běžné, obyčejné) a věčné (tj. vznešené a trvalé). Národní jazyk je tu pocítován jako onen Boží dar, který dává účast na dění Slova v teologickém smyslu, tj. na božsko-lidské komunikaci Vtělení.

Kancionály tak jsou vždy *tradiční*: mění minulost v současnost. Možná bychom tu měli s klasikem luterského křesťanství Sørenem Kierkegaardem zdůraznit právě ono slovo *současnost*: není to jen *aktuální dnes*, ale *dnes věčné*, současnost života s Bohem, který se – jak křesťan věří – v Kristu stal člověkem v nejpřnější smyslu toho slova. Vydávání kancionálů je tak dlouhou historií hledání, broušení a nalézání nového. Je to proces, kterým se – podobně jako v biblických překladech – podává Slovo dál: jako jiskřivá voda, kterou lze pít, jako voda, která hasí Žízeň.

Vydání hornolužického luterského zpěvníku je také – jak poznamenává předmluva – výsledkem dlouhého vývoje. Vydání prvního zpěvníku roku 1710 péčí čtyř srbských farářů (Pawoła Pratoria, Jana Asta, Jurije Mateje a Jana Wawera) je počátkem dlouhého příběhu: zpěvník byl vydán celkem čtyřicetkrát v celkové nákladu cca 100 000 kusů. Předposlední vydání bylo zakázáno nacionálními socialisty. Roku 1955 pak vyšel starý zpěvník naposledy.

Cesta k vydání nového začala roku 1997, intenzivně pak od roku 2004. Odráží řád luterské liturgie, kterou nacházíme v evangelické „Bohoslužebné knize“ (*Gottesdienstbuch*) z roku 1999. Významným způsobem ovlivnil formu tohoto zpěvníku také nový EG (*Evangelisches Gesangbuch*) z roku 1994. Hudebně i textově vychází z velkého pokladu luterské hudby – od raných reformátorů Luthera a Melancthona přes České bratry až po nové písně německé či české proveniencí (např. tvorbu Ludka Rejchrt). Řazení zpěvníku je také tradiční: po úvodním „pořadu bohoslužby“ (*Porjad Božeje služby*) následuje řazení podle církevního roku, potom zpěvy k různým typům bohoslužeb (např. k bohoslužbě slova, ke křtu a konfirmaci nebo k uvedení nového duchovního do služby). Následují písně o nejdůležitějších ctnostech – či po katolicku „teologálních“ ctnostech – křesťanského života, totiž víře, naději a lásce. Po užitečném liturgickém kalendáři s biblickými čteními lze ve zpěvníku nalézt také žalmy, biblické úryvky, modlitby pro soukromou i společnou bohoslužbu a klíčové texty (nejen luterského vyznání: apoštolské vyznání víry, nicejské vyznání víry, malý katechismus Martina Luthera a augšpurské vyznání z roku 1530. Na konci kancionálu lze kromě rejstříků najít i soupis pramenů a drobné medailonky lužickosrbských autorů textů, příp. hudby. Ocenit lze i německý rejstřík z EG ve vztahu k srbským textům, který lze využít při společných bohoslužbách. (Podobným počinem bylo vydání zpěvníku pro německo-české katolické bohoslužby na počátku devadesátých let k usmíření Čechů a sudetských Němců.)

Zpěvník lze hodnotit z mnoha stran: ze stránky hudební a textové, ale také co do struktury, příp. typografického řešení. Jisté zaujme, že vlastních „cele lužickosrbských“ písní je tu velmi málo. Většinou se jedná – jak už bylo předesláno – o překlady z němčiny, češtiny, výjimečně z latiny či jiných jazyků. V tom smyslu se ukazuje i rozdíl mezi misijními a liturgickými tradicemi v katolické a evangelicko-luterské tradici. Zatímco katolická reformace (poněkud nevhodně označovaná za *protireformaci*) si uvědomovala, že úspěšná rekatolizace (tj. katolická christianizace) předpokládá práci s místním potenciálem a místní hudební a textovou tradicí, na evangelické straně tomu často (nikoli však vždycky) bylo jinak. Genialita autorů jako byl u nás Adam Michna, Václav Karel Holan-Rovenský či Jan Josef Božan je právě v průniku lidové tradice do bohoslužby či – jak by dnes řekli pastorální teologové – v *inkulturaci*. To jistě není bez problémů: viz pozdější degenerace tohoto typu směrem k plochému kýči, k němuž katolíci z podivného důvodu tak často tíhnou. Luteráni si vždy drželi svůj opatrný odstup: to jim zajistilo kontinuitu i onu nadčasovou vznešenost, která k liturgii nezbytně patří. Také *Spěwarske za ewangelskich Serbow* je rouben této ušlechtilé olivy, ač jsou zahrnuty i písně ekumenické komunity z Taizé, či několik písní současných. Vesměs se i tady jedná o velmi vkusné písně, a to jistě potěší všechny, kteří s Dostojevským věří, že *krása spasí svět*. Zda a jak si najde tento zpěvník cestu k mladým křesťanům a zprostředkuje jim velké obsahy křesťanské víry a tradice, je otázka jiná.

Tak jako tak: symbol, který je vyražen na přebalu kancionálu, tj. růže se srdcem, jehož středem je kříž, poukazuje k jádru luterské zbožnosti. K *řádu srdce*, a to zná své důvody, které rozum nezná, jak by řekl Pascal. A tak novému zpěvníku nezbyvá než přát, aby znovu naplnil heslo, které srbské luterské kancionály nesou od roku 1732: *Bohu k česí a Serbam k wužitku*.

P.S.: Procházka kancionálem byla pro mě i malou (a milou) vzpomínkou na vysokoškolské studium češtiny na FF UK v Praze a na Dr. Lucii Friedlaenderovou, u níž jsem roku 1999 dělal kolokvium z horní lužické srbstiny. I díky ní jsem se dostal k tomuto zajímavému, ač opomíjenému jazyku. Všem sorabistům – aktivním i neaktivním – si tak na závěr dovoluji popřát mnoho síly a odvahy do jejich práce, aby Evropa dál zněla oním mnohohlasím, které křesťanství sjednotilo do symfonické jednoty.

Tomáš Jajtner

Autor je odborným asistentem na anglistice FF JČU a doktorandem KTF UK.

Beno Pětška: *Moje vojnske džěcatstwo*. LND, 136 stran, Budyšin 2010.

Letošní polokulaté výročí konce druhé světové války a akce s ním spojené nám připomněly fakt, že nenávratně odchází poslední generace, která může zprostředkovat svou vlastní válečnou zkušenost. Ludowe nakładnistwo Domowina přispělo k jejímu uchování vydáním vzpomínek Bena Pětšky. Autor se narodil roku 1934 v Nowé Wjesce u Worklec, ale celý život působil jako učitel v Dolní Lužici, kde se zároveň podílel mj. na tvorbě několika učebnic, na vydání antologií dolnosrbských autorů i vlastivědných prací. Se svými vzpomínkami na závěrečné období války se vrací do svého rodiště i k hornolužické srbštině.

Pětškovy paměti jsou na jedné straně mozaikou drobných postřehů a událostí, které vytvářejí obraz života v odlehle lužické vesničce, která nejprve jen vzdáleně pocítuje válečnou dobu, na straně druhé celou knihou prostupuje vzrůstající napětí vrcholící tragickým příběhem hodným antického dramatu. Autorovi bylo na konci války deset let a řada vzpomínek je nepochybně ovlivněna psychologickým momentem tzv. zpětného zkreslení, které se projevuje především v některých názorech a hodnoceních, např. nacistické ideologie nebo srbského národního uvědomění.

Malý Beno prožíval válku v rodině, kde otec odešel na frontu a matce zůstaly na starosti čtyři malé děti a drobné hospodářství. Vánoční svátky byly neveselé, i když jako jindy vyhlížel se sourozenci, ze kterého směru se objeví rumpodich, zda zlý kulowský, nebo hodný od Kamence. Vojenské hračky matka odmítla synům kupovat a jiné ve městě nebyly, proto je nakonec sehnal soused od nedaleko pracujících ruských a polských zajatců, kteří je tajně vyráběli ze zbytků a vyměňovali za chléb. Při vánočních modlitbách maminka v slzách prosila za otce v ruských zákopecích, za zraněného strýce i za všechny padlé, aby byl zase brzy mír.

Dnes běžně uváděný názor, že členy Hitlerovy mládeže (HJ) museli být v Německu všichni mladí, zpochybňuje Pětška faktem, že v jejich vesnici byl jen jediný, Jan překřtěný na Johanneše, posměšně přezdívaný Hanzl. Organizoval pro místní kluky vojenské hry, kde těm, co hráli ruské partyzány, povolil mluvit srbsky. To by si ve škole před neoblíbeným učitelem, fanatickým nacistou, nikdy nedovolili. Beno vzpomíná, jak jednou přišel do školy se zavázaným prstem a na otázku učitele odpověděl, že se mu to stalo při hře na vojáky. „To je hrdina,“ kázal nadšeně učitel, „zraněný a jde do školy, připravuje se jako ostatní němečtí chlupci na konečný boj.“ Zahajloval a ukončil hodinu.

Nápor na dětskou duši byl jistě nesmírný. Ve škole nacistická propaganda, knížky o neporazitelných německých hrdinech, doma pak slyší Beno „pravdu po kapkách“. Nešťastná teta smrt svého muže na frontě vysvětluje matce po svém: jistě padl kulkou ze zadu, místo *Heil Hitler* by vždy raději volal *Heil Moskau*. Sousedka věštkyňe sice není schopna odpovědět ženě ze vsi, žije-li její nezvěstný syn, ale jistě ví, že si u nich Rusové budou klobouky zdobit kvetoucími višněmi. Klobouky?, nechápe Beno, asi to budou partyzáni, vojáci by měli přece prilby. A co potom, když na podzim 1944 přijíždí na třídní dovolenou otec a slyší jeho debatu se starším bratrem, studentem budyšínského gymnázia. Že ještě lidé

ve městě věří v tajnou zbraň a konečné vítězství? A že Rusové nejsou jednotní, že rudí poroučejí a bílí poslouchají? Není to jedno, který Rus nás zastřelí, bílý, rudý nebo Mongol se šikmýma očima? Jestli s námi budou zacházet jako naši s jejich lidmi, potom nám pomáhej Bůh. Ale my mluvíme srbsky, končí otec s nadějí, dorozuměl jsem se s nimi, tajně...

Poslední týdny a dny války jakoby se řídily zákony klasického dramatu. S postupující frontou se u Pětšku nakvartýrování vojáci podivují, že v Německu někdo mluví neněmecky. Jsme Srbové a katolíci, vysvětluje matka. Plakát vyvěšený ve vsi *SIEG ... ODER!* s hlavou krvežíznivého bolševika bude Bena ještě dlouho strašit ve snu. Mrtvý letec na padáku, hnědokošiláči sbírající a zakazující číst letáky vyzývající ke kapitulaci, zavřená škola, vyděšení uprchlíci a noční střelba a výbuchy připomínají konec světa. Ruskou kulkou umírá srbský mladík objíždějící vesnice s rozkazem HJ a v předvečer pohřbu se koná v jeho domě tradiční *pusty wječor*, společná modlitba zástupců všech rodin z vesnice. Objevují se ruští a polští vojáci, nastává až idylický klid. Lidé konstatují, že si konec války představovali horší.

Drama však pokračuje poté, co ves znovu obsazují německé jednotky a boj se opět rozhořívá. Válečné běsnění je zářímáno masakrem polského lazaretu v nedalekých Hórkach, jehož svědkem je starší Benův bratr, a neorganizovaným útekem obyvatel vesnice. Tragédie Pětškovy rodiny začíná ve chvíli, kdy se matka pokouší s dětmi přidat k ostatním prchajícím, ale po výbuchu granátu jsou oba těžce zranění Benovi bratři odváženi do lazaretu neznámým kam. Přízračná scéna zoufalé matky hledající po opuštěných vesnicích své děti, nalézající mrtvolu mladšího syna a z posledních sil táhnoucí vozík s jeho tělem do vzdálených Chróscíc, kde za přeletu letadel a dunění střelby slouží kaplan zádušní mši, zatímco hrobník narychlo kope dětský rov, je esencí lidského utrpení. Hrůzné kulisy válečné pohromy dotváří modlitba hrstky vesničanů při pohledu na „Boží oheň“ hořícího kostela v Róžantu.

Válka definitivně končí. Na vratech se objevují modročervenobílé vlaječky a v ruštině a polštině upozornění, že v domě žijí Slované – Lužičtí Srbové, strach z Rusů se možná i díky tomu neaplnil. I Pětškova rodina svůj díl neštěstí vyčerpala. Benův starší bratr se pěšky vrací až z českého Rumburku, kde ho operoval ruský lékař, a otec se ozval z amerického zajetí.

B. Pětška napsal vzpomínky jako svou první knihu v hornolužické srbštině. Z tohoto důvodu a také díky tomu, že v sobě nezapře kantora a autora učebnic, používá jednoduchý jazyk z hlediska lexikálního i syntaktického. Přitom je vypravování svižné a poutavé, dovede udržet čtenáře v napětí. V knize by se našlo mnoho ukázek, které by se daly bez úprav – a s úspěchem – použít ve školních čítankách. Přináší také řadu nesmírně zajímavých faktografických údajů o životě na hornolužické vesnici, o zvycích a myšleních jejích srbských i německých obyvatel ve vypjatém historickém okamžiku. Dílo tak doplňuje řadu vzpomínek na konec války v kraji mezi Budyšínem a Kamencem (srov. Płomjo 4/2005) a je nepochybně cenným příspěvkem k poznání regionální historie.

Vladislav Veselý

ŠTEFANA PILÁTA

Jakmile jsem se dozvěděl, že letošní již **17. letní kurz lužicko-srbského jazyka a kultury** proběhne vůbec poprvé v Chotěbuzi, nemohl jsem jakožto zájemce o dolnolužickou srbštinu této příležitosti odolat. Snad byla pro organizátory kurzu hlavním důvodem výběru Chotěbuze snaha zahraničním a německých zájemcům tentokrát lépe představit Dolní Lužici, která stála doposud jaksí ve stínu své hořejší sestry, možná byl i jedním z důvodů fakt, že letní prázdniny letos skončily v Sasku mimořádně brzy, již 6. srpna, tedy by bylo velmi obtížné pro konání kurzu a ubytování účastníků hledat v Budyšíně vhodné prostory. Ať už tomu bylo jakkoliv, dovolím si tvrdit, že volba Chotěbuze se rozhodně vyplatila. Dolnosrbské gymnázium poskytlo výborné pro-

story jak pro konání jazykových kurzů a odborných přednášek, tak pro pořádání různých kulturních akcí, a internát poskytl pohodlné ubytování. Navíc konání kurzu v Dolní Lužici podnítilo téměř polovinu z 39 účastníků vybrat si studium dolnosrbštiny, což bylo doposud něco nevídaného. Tomu odpovídalo i z mého pohledu dobré rozhodnutí učinit dolnosrbštinu *úředním jazykem* celého kurzu, účastníci se tak mohli dobře seznámit s dolnosrbštinou jako fungujícím komunikačním prostředkem. I přednáškové cykly byly zaměřeny na Dolní Lužici, účastník tak měl jedinečnou možnost seznámit se s dolnosrbskou jazykovou realitou, literaturou a dolnolužickými dějinami. Konání v Chotěbuzi také vzbudilo značný zájem srbských i německých médií. Pro pozvednutí prestiže dolnolužické srbštiny a vůbec zlepšení povědomí veřejnosti o Srbech znamenala volba Chotěbuze bezesporu veliký krok kupředu.

Účast na kurzu byla pro mě jakožto pro slavistu i první příležitostí hlouběji se seznámit s jazykovou situací v Dolní Lužici. Věděl jsem sice, že situace dolnosrbštiny není zdaleka uspokojivá, přesto jsem se optimisticky domníval, že alespoň místy ještě funguje jako komunikační prostředek. Nutno uznat, že na první pohled působí Dolní Lužice skutečně dvojjazyčným dojmem. Dopravní ukazatele s názvy obcí a označení železničních stanic bývají dvojjazyčné i v oblastech, kde už srbský jazyk utíchl před mnoha desetiletími, názvy ulic jsou v samotné Chotěbuzi dvojjazyčné zhruba z poloviny, na všech *jadrové oblastech* ve většině případů. I většina důležitých veřejných institucí v Chotěbuzi nese dolnosrbštinou nápis. Ovšem při bližším pohledu se vše ukáže poněkud jinak. Spousta těchto nápisů obsahuje chyby, zvláště prokazují neschopnost poradit si s diakritikou. V německých verzích však žádné chyby nebývají. Fakt, že je tento stav trpěn, prozrazuje, že srbské nápisy nemají narozdíl od těch německých žádné praktické uplatnění, jsou jen symbolem, že dané místo náleží do srbského sídelního prostoru. V případě Chotěbuzi a mnoha dalších míst Dolní Lužice je dvojjazyčnost skutečně jen formální. Dolnosrbštinu v Chotěbuzi ovládají prakticky jen pracovníci srbských institucí a několik desítek starých lidí, kteří pocházejí z odbagrovaných obcí v okolí. V početnosti nad chotěbuzskými Srby převládají obyvatelé mnoha dalších národnostních menšin, třeba Poláci nebo Rusové. Za těchto okolností lze přístup chotěbuzské radnice k srbsčině hodnotit velmi pozitivně. Snaha prezentovat město alespoň formálně jako dvojjazyčné existuje, poněkud pobaví např. dolnosrbštinou verze návodu na použití nových chotěbuzských veřejných toalet. Pozitivní přístup nakonec projevily i chotěbuzský starosta Frank Szymanski, který neváhal účastníky kurzu osobně přivítat v *Měscaňském domě* a pozdravit několika srbskými větami. I přes tyto snahy je však Chotěbuz v běžném životě prakticky čistě německým městem. Jedinými lužickosrbštinou majáky jsou Srbský dům jako sídlo institucí, Srbské muzeum a Dolnosrbštinou gymnázium. Samotný kurz byl pak jakýmsi virtuálním srbským mikrosvětlem, který ostře kontrastoval s německým makrosvětlem všude okolo.

Přesto se organizátorům povedlo i v tomto prostředí zaujmout účastníky intenzivním programem, který je seznámil jak se stopami Srbů v Chotěbuzi, tak je pomocí četných exkurzí obeznámil s realitou dolnolužického venkova. Silným zážitkem bylo setkání se čtyřmi dolnosrbštinou rodilými mluvčími, které organizátoři kurzu svezli z okolních obcí. Účastníci tak měli možnost uslyšet autentickou dolnosrbštinu v původních nářečích a vyslechnout jejich vyprávění ze starých časů. Letošní letní škola byla vůbec jednou z posledních šancí kursistů setkat se s autentickou dolnosrbštinou. Bohužel jsou dnes již téměř všichni rodilí mluvčí starší osmdesát let a kvůli tomu se jejich počet každým rokem rychle snižuje. Za maximálně dvacet let bude dolnolužická srbsčina jako živý jazyk předáván po staletí přirozeným způsobem z generace na generaci následovat osud polabské drevanštiny a stane se jazykem bez rodilých mluvčích, tedy z tohoto pohledu mrtvým jazykem. Mrtvý jazyk však nutně neznamená ztracený jazyk. I latina nebo sanskrt jsou mrtvé jazyky, a přesto mají své uživatele, kteří je dále pěstují. A zcela jistě bude určitou komunitou i po vymření rodilých mluvčích pěstována i dolnosrbštinou. Nebude to však totéž. Nebude to již živý jazyk, který se bude přirozeně vyvíjet podle svých vlastních zákonitostí. Bude to jazyk, který bude pěstován uměle lidmi s jiným mateřským jazykem asi podobně, jako je pěstováno esperanto.

Největší naděje na zvrácení této negativní prognózy je vkládána do projektu *Witaj*. Ten má pomocí jazykové imerze (vnoření) v mateřských školách naučit srbsky i děti z německojazyčných rodin. V realitě Dolní Lužice to v podstatě znamená, že má za úkol suplovat přirozené předávání srbského jazyka z rodičů na děti, které v dolnolužických rodinách již nejméně po dvě pokolení neprobíhá. V rámci kurzu jsme navštívili mateřskou školu v Žylově na severním předměstí, která projekt zavedla jako první v roce 1998. Děti se svými učitelkami pro nás připravily velmi dojemné a povedené představení se srbskými písničkami a scénkami. Lze ocenit, že vychovatelky hovořily velmi dobrou srbsčinou, ačkoliv se jí naučily až v dospělosti. Překvapil mě ale fakt, že děti samy komunikovaly výhradně německy, německy odpovídaly i na srbsky položené otáz-

ky. Vychovatelky nás ovšem uklidnily, že takový stav je naprosto normální, děti totiž dokáží vědomě rozlišovat jazyky až zhruba od věku šesti let. Potěšující je, že srbsky alespoň velmi dobře rozumějí. Aktivně ji budou schopny používat až se začátkem školní docházky. Zde však dochází k dalšímu úskalí. Pokud má být projekt *Witaj* úspěšný, musí srbsčina provázet celý vzdělávací proces. V rodinách těchto dětí ji bohužel většinou už nikdo neovládá, tedy srbskojazyčný svět pro dítě končí odchodem ze školky a mimo její prostory se s ní prakticky neseťká. Větší šance pro oživení řeči je snad jen v rodinách, kde se současně srbsky učí i rodiče a mohou pak jazyk při různých příležitostech společně s dítětem využít, takových rodin je však bohužel minimum. V samotném Žylově sice existuje základní škola s návazným vyučováním podle *Witaj*, ne však každý rodič své dítě do takové školy poté přihlásí. A pak je samozřejmě otázka, co bude s druhým stupněm školy, tedy se střední školou. Adekvátní výuku může v současnosti poskytnout jen Dolnosrbštinou gymnázium. Zkrátka řečeno k tomu, aby se z dětí projektu *Witaj* stali skuteční uživatelé dolnolužické srbsčiny, povede ještě velmi dlouhá cesta a mezera na jakémkoliv stupni může znamenat ztrátu jazykové kompetence. Bohužel možnosti praktického uplatnění tohoto jazyka mimo školu jsou velmi omezené. Pak je samozřejmě zatím nezodpověditelnou otázkou, do jaké míry budou i děti s výukou srbsčiny na všech stupních vzdělávacího procesu samy ochotny v dospělosti tento jazyk používat ve svém soukromém životě. Šance na úspěch by byly pochopitelně nesrovnatelně vyšší, kdyby i v Lužici tento projekt začal v 70. či 80. letech, stejně jako začal zvorový projekt *Diwan* v Bretani. Tehdy v Dolní Lužici žila ještě řada rodilých mluvčích a bylo ještě místy možné užívat srbsčiny jako běžného komunikačního prostředku. To už dnes bohužel není možné ani v obcích, kde se srbsčina držela nejdéle. Přesto je projekt *Witaj* ještě poslední nadějí na udržení živé dolnosrbštiny, a proto nezbývá než přát všem, kteří se na něm podílejí, mnoho úspěchů a chuti do práce.

Výborným nápadem bylo uspořádat návštěvu divadelního představení v obci Hochoza následovaného taneční zábavou. Jednalo se o hru *Sergej* od Jurije Kocha, kterou ztvárnil místní ochotnický spolek, jediný srbský v celé Dolní Lužici. Jeho členem je i chochozský starosta Fryco Wojto. Ačkoliv se zdaleka nejednalo o premiéru, na představení v místním nářečí (nebo na kursisty?) se přišla podívat i řada místních obyvatel, možná i třicet nebo více. Převažovali sice lidé důchodového věku, nikoli však výhradně. Po představení následovalo vystoupení mládežnického hudebního uskupení z katolické Horní Lužice, které zahrálo staré i nové srbské písně pro potěchu všech generací. Nejzajímavější část večera se však odehrála ve výčepu, kam se nakonec soustředily rozmluvy s domorodci. Srbsčina zde byla vlastní i mužům mezi čtyřiceti a padesáti lety. I když už nebyla přímo jejich mateřským jazykem, velmi dobře se jim ji ještě podařilo v rodinách odposlouchat a naučit. Přátelské a vřelé rozhovory za vydatné podpory piva a kořalky by snad nevzaly konce do rána, kdyby nás autobus nemusel odvézt nazpět. Bylo to jedinkrát, kdy jsem se za celou dobu pobytu v Dolní Lužici setkal s živým autentickým srbským.

Míst navštívených v rámci exkurzí byla celá řada a nemohu o všech z nich pojednat. Z míst týkajících se dějin zmíním návštěvu muzea v Raduši, takzvaného *Slawenburgu*. Okolnosti vzniku tohoto místa jsou zajímavé. Archeologické naleziště slovanského hradiště z 9./10. století se totiž nacházelo na území hnědouhelného dolu, takže bylo po důkladném archeologickém prozkoumání odtěženo. Ovšem po uzavření dolu vznikl plán na původním místě hradiště rekonstruovat a v jeho prostorách umístit archeologické muzeum. V roce 2003 byl projekt uskutečněn. Při pohledu zvenčí vypadá objekt opravdu jako okrouhlé slovanské hradiště, uprostřed jehož mohutných valů by měly být ukryty výstavní prostory. Na mostě přes vodní příkop mě však do očí uhodila mohutná železná vrata, která zcela ahistoricky uzavírala vchod do hradiště. To ovšem nebylo nic proti překvapení, které na mě čekalo uvnitř. Původní podobu měly z vnitřní strany pouze valy na jedné straně, na druhé byla místo toho zcela moderní stavba ze železa, skla a betonu, ve které byla umístěna restaurace. Nakonec se však můj nejprve odmítavý postoj proměnil. Výstavní prostory objasňující archeologickou historii kra-

je byly vytvořeny kvalitně a důkladně a to bylo hlavním smyslem celého objektu. Tuto stavbu nelze pojímat jako rekonstrukci slovanského hradiště. Je nutno ji chápat jako muzeum, které místo toho, aby se celé chovalo v moderní budově, užívá částečné imitace původního hradiště, aby si jej tak návštěvníci dovedli lépe představit. Vlastně vcelku zajímavý nápad. Jen je škoda, že muzeum nijak neuplatnilo ve svých výstavních síních srbštinu.

Další navštívené místo byl zábavní park v Gatojcích. Obec leží v oblasti silně postižené povrchovou těžbou hnědého uhlí a na jejím katastru se také nachází mohutná elektrárna Janšojce. Jako kompenzaci pak koncern *Vattenfall* financoval výstavbu ja-

kéhosi lužického *Disneylandu* na rekultivované haldě. Můžeme zde nalézt vše od připomínek dávných věků po moderní atrakce. Ani na Srby se zde nezapomnělo. Všechny popisy jsou i dolnosrbsky. Blízko vrcholu je na připomenutí starých časů vybudováno božiště se sochami deseti slovanských bohů uprostřed se Svantovítem. Přestože sochy jsou zajímavě umělecky ztvárněny, výběr právě těchto „bohů“ poněkud udivuje. Jedná se totiž o směsici historickými prameny doložených bohů Polabských Slovanů jako je Svantovít, Radegast, Siwa (Živa) a Porevít s bohy zcela smyšlenými jako je Prono, Crodo, Liuba a Flyns. Navíc i u těch bohů historicky doložených jsou jejich popisy plně smyšlenek. Bohužel autor tohoto božiště použil jako svůj pramen Saskou kroniku Konrada Botha z roku 1492 a další pozdní humanistické kroniky, které si díky nedostatku jiných pramenů srbšské bohy prostě vymýšlely. To by nakonec ani tak nevadilo, kdyby božiště bylo prezentováno jako obraz dobových fantastických představ o srbšském panteonu. Nic takového tam však není uvedeno ani v náznavu a návštěvník může snadno nabýt mylného dojmu, že se zde seznamuje se skutečným historickým slovanským panteonem. Podstatně lépe je vyvedena stezka seznamující návštěvníky se srbšskou lidovou démonologií. Kromě kovové plastiky je u každé představené bytosti umístěno zařízení se zvukovou nahrávkou, na kterém je uloženo vyprávění ve čtyřech jazycích, mimo jiné v krásně namluvené dolnosrbštině. Při pohledu na zbytek Ľakomé, kterou pohltila uhelná jáma, a při vzpomínce na to, jak se marně usilovalo o záchranu Rogowa, si však jasně uvědomíme, za jakou je to vše cenu. Je to jen blyštivý náhrobní kámen, který *Vattenfall* postavil na srbšských a německých domovech.

Není již více prostoru popisovat další zážitky a zkušenosti, které jsem při pobytu na letní škole v Dolní Lužici získal. Chtěl bych jen poděkovat organizátorům za jejich snahu zpřístupnit nám co nejvíce z toho, co jsme o Lužici, Srbech a jejich kultuře mohli poznat, a samozřejmě lektorům za bezvadné vedení jazykových kursů. Uvítal bych, kdyby se kurz za čtyři roky do Chotěbuzi navrátil.

ZÁPISNÍK

Po delších jednáních se na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze podařilo dosáhnout otevření základních sorabistických předmětů, jimiž jsou lužickosrbský jazyk a literatura. Díky ochotě pedagogů z Institutu sorabistiky v Lipsku Juniorprof. dr. Tomasz Derlatky a docenta dr. Timo Meškanka, kteří budou jako pedagogové do Prahy dojíždět, a taktéž děkana FF UK PhDr. Michala Stehlíka, Ph.D., si je od října mohou zapsat studenti Ústavu slavistických a východoevropských studií, jakož i fakulty. Výuka je otevřena rovněž zájemcům mimo univerzitu! Probíhat bude v Týmové studovně FF UK (hlavní budově na náměstí Jana Palacha) v těchto hodinách:

- 12.30–15.40 (1× měsíčně, začátek 14. října): **Teorie a praxe spisovné lužické srbštiny** (Timo Meškanka, na snímku)
- 12.30–15.40 (1× měsíčně, začátek 21. října), **Přednášky o lužickosrbské literatuře** (Tomasz Derlatka)

V sobotu 23. října o druhé hodině se v klubovně Vlastivědného musea a galerie v **České Lípě** uskuteční hudební a literární matiné k uctění desátého výročí úmrtí cellisty a přítele Lužických Srbů Bohumila Malotína. Účinkovat budou místní

hudebníci, o životě a díle umělce a sběratele pohovoří historik Ladislav Smejkal, vdova Miriam Malotínová a pamětníci. O odkázané sbírce českých biblí podá výklad Jana Fridrichová.

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1-Malá Strana, www.luzice.cz, tel. 234 813 146, za **finanční podpory ministerstva kultury ČR** ročně v deseti číslech a jednom dvoučísle nákladem 300 výtisků. Cena 20 Kč.

Redakční rada: výkonný redaktor Richard Bígl, Zelenohorská 506/17, 181 00 Praha-Bohnice, biegl@email.cz, tel. 723 598 953; zástupce Petr Kalina, vestnik@luzice.cz; Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Josef Šaur, Jan Zdichynec.

Roční předplatné: ČR 200 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet ČSOB (Poštovní spořitelny) 181757044/0300.

Objednávky a stížnosti na nezasilání: Klára Poláčková, Habartická 1a, 190 00 Praha 9, polackova.klara@seznam.cz, tel. 607 588 684.

Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor. MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.